

A magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai 1867–1945

Ahhoz, hogy fejlődéstörténeti tapasztalatokkal foglalkozhassunk a vizsgálat tárgyát képező szervezetet kell egyértelműen behatárolni. Első lépésként azt kell tehát tisztázni, hogy **milyen szervezeteket értünk magyar állami rendőrség alatt?**

A magyarországi rendvédelem eredetét 800, illetve 1000 év távlatába vezették vissza már a XIX. században.¹ Ez az eredeztetés logikus, hiszen a mindenkori magyar állam egyik hivatását képezte a rend fenntartása. Ezt a feladatot koronként eltérő módon valósították meg. Álláspontom szerint a rendvédelem az állam megjelenése óta – tértől és időtől függetlenül – mindig létezett. A rend fenntartását azonban különböző helyeken és korokban eltérő szervezetek valósították meg. Minél távolabbi múltba tekintünk vissza, annál inkább eltérnek a régmúlt idők rendvédelmi szervezetei napjaink rendőrségeitől.²

A rendőrség országos szervezésének gondolata Franciaországból a legerőteljesebben központosított közigazgatással rendelkező országból indult el. XIV. Lajos állította fel a „lieutenant general de police” tisztséget 1667-ben. 1699-től pedig a megyék rendőri teendőinek felügyelete is a „lieutenant general de police” tisztséget betöltő személy felügyelete alá került.³ Az országos hatáskör azonban csak a nagyobb településeket foglalta magába, hiszen vidéken XIV. Lajos óta a csendőrség tartotta fenn a rendet, amely elnevezés Maréchaussée átkeresztelésével keletkezett. A Maréchaussée szervezet története pedig a XIII. századig nyúlik vissza.⁴

A központi állami rendőrség ideája a Magyar Királyságba Franciaországból – a német nyelvterület közvetítésével – érkezett, a HABSBERG-ház tagjainak uralkodása idején.

Magyarország HABSBERG uralkodóinak ugyan voltak rendőrségeik, ezeket azonban nem lehet a magyar állam rendőrségeinek tekinteni, mivel: nem tartoztak az országgyűlés, illetve a magyar hatóságok felügyelete alá; hatáskörük a HABSBERG-monarchia egészére kiterjedt; tevékenységük pedig jelentős mértékben a magyar hazafiak ellen irányult. Ezek a rendőrségek a Habsburg uralkodók személyes felügyelete alatt álló, a HABSBERG dinasztia érdekeit szolgáló birodalmi politikai rendőrségek voltak.⁵

A Magyar Királyság törvényeiből fakadóan a rendet – napjaink terminológiájával élve – az önkormányzatoknak kellett fenntartaniuk. A rend védelmének a kötelezettsége a vármegyéket és a városokat illette meg. Az önkormányzatok által a rend védelme érdekében működtetett testületek jelentős mértékben eltértek egymástól.⁶

A reformkorban azonban az egész ország területére kiterjedő, a magyar hatóságok felügyelet alá tartozó, rendvédelmi szakfeladat ellátására hivatott szervezetet is felállítottak.⁷ Rendőr szavunk e testület – nevezetesen a Mezei Rendőrség – kapcsán került be a Corpus Juris-ba, mint a nyelvújítás egyik eredménye. A szervezetet a Magyar Királyi Csendőrség létrehozása nyomán⁸, a XIX. század végén törvényi úton módosították az új követelményeknek megfelelően, létrehozva ezzel a mai mezőri szervezet elődjét.⁹ A reformkorban felállított mezőrendőrség azonban lényegében szakrendőri szervezatként működött, mivel csupán a mezőgazdasági termeléssel kapcsolatos témákban rendelkezett kompetenciával. A közrend és a közbiztonság fenntartására továbbra is a vármegyék és a városok rendvédelmi testületei voltak hivatottak.¹⁰ Érdekes jelenség, hogy Magyarországon – a polgári fejlődés következményeként kialakuló államok egyik rendvédelmi szervezettípusa – a rendőrség, először vidéken alakult ki. A magyarországi városokban a rendvédelmi szervezeteket a XIX. század közepétől megvalósuló modernizációs folyamatok nyomán nevezték rendőrségnek.

A közrend egészére kiterjedő, a központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt szervezetek a történelmi Magyarország területén kétség kívül a neoabszolutizmus időszakában jöttek létre a császári csendőrség és a császári rendőrség formájában.¹¹ Ez a két testület azonban nem tekinthető a magyar állam rendvédelmi szervezeteinek, hiszen – az úgynevezett jogeljátszás elméletét alkalmazva – Ferenc József a magyar államot felszámolta.¹² A császári csendőrség és rendőrség ugyan a Kárpát-medence területén is működött és a magyar nemzetet is felügyelte, de – a magyar államot fegyveres harc során felszámoló – idegen elnyomó hatalom eszközeként. Külsőségeiben, nyelvében, szellemiségében egyaránt magyarelles szervezetnek tekinthetők, amelyek nem a magyar nemzet, hanem egy idegen elnyomó hatalom érdekeit szolgálták, működésük során pedig nem a magyar, hanem az idegen törvényt követték. A császári csendőrség és rendőrség ugyan nyilvánvalóan hatást gyakorolt a magyar rendvédelem fejlődésére, azonban semmiképpen sem tekinthetők a magyar rendvédelem fejlődéstörténete részének azok a szervezetek, amelyek a nemzet felszámolását szorgalmazó hódító hatalom eszközei voltak.¹³

A közrend egészére kiterjedő – nem csupán egy rendvédelmi szakterület felügyeletére hivatott és a magyar alkotmányos rend szerint működő – a legitim központi államhatalomnak közvetlenül alárendelt első rendőrség a fővárosi rendőrség volt.¹⁴ A fővárosi rendőrség hatásköre azonban csupán Budapestre, majd fokozatosan az agglomerációba tartozó települések többségére – hozzávetőlegesen a mai Budapest területére terjedt ki.¹⁵

A XX. század elején létrehozott Magyar Királyi Határrendőrség ugyan a legitim magyar központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozott, azonban működési területe alapvetően a határmenti vármegyékre terjedt ki. Csupán a nyomozati hatásköre fedte le a történelmi Magyarország teljes területét. A testület feladatköre azonban eleve nem foglalta magába a teljes közrendet, hanem csupán a határ őrzésével kapcsolatos feladatköröket.¹⁶

Hasonló volt a helyzet az 1945-től 1948-ig működő második magyar határrendőrség esetében is.¹⁷

Állami rendőrségként működött még 1916-tól a fiumei rendőrség is az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig, azonban csupán Fiume város hatósági területén.¹⁸

A vidék rendvédelmi szervezete 1849-től – a neoabszolutizmus időszakában, uralkodói rendelet nyomán – a csendőrség volt. 1867-ban azonban a kiegyezéssel a Magyar Királyság területén felszámolták a császári csendőrséget. Csendőri szervezetet újra a magyar országgyűlés hozott létre 1881-ben.¹⁹ ezzel kialakult a – francia modellt követő, a polgári berendezkedésű államokkal harmonizáló – magyar rendvédelmi struktúra, amely két szervezettípust a csendőrség és a rendőrség pillérén nyugodott. A csendőrség vidéken, a rendőrségek pedig a városokban tartották fenn a rendet. A csendőrség a központi államhatalom közvetlen felügyelete alá tartozott. A kormány a testület irányítását a belügyi tárca keresztül valósította meg.²⁰ A rendőrségek pedig – a fővárosi és a fiumei rendőrség kivételével – a városok kompetenciájába tartoztak 1919-ig,²¹ amikor rendelettel vonták ezen szervezeteket állami felügyelet alá, általánosítva a fővárosi rendőrség viszonyait.²² A dualizmus és a két világháború közötti időszakban is 12 000 fő csendőr és 12 000 fő rendőr tartotta fenn a rendet az országban. A rendőrség büntetőfeladatára 80 %, a csendőrségé pedig 90 % körüli volt.

Ezt a – nyugat-európai országokéval harmonizáló – magyar struktúrát alakította át 1945 után a hatalomra kerülő baloldal, a szovjet rendvédelmi modell átvételével.²³ ennek keretében oszlatták fel a csendőrséget és hozták a rendőrséget a rendvédelemben monopolhelyzetbe.²⁴ A cél a hatalom megragadása volt. Ennek érdekében kívánták a közigazgatást a baloldali blokk befolyása alá vonni. A honvédelem és a rendvédelem terén a recept azonos volt. Kommunista befolyás alá vonták a honvédelem terén a határőrséget, a rendvédelem terén pedig a rendőrséget, mivel ezekben a szervezetekben könnyebb volt a kommunista befolyást kizárólagossá tenni. A többi fegyveres szervezetet visszafejlesztették, vagy megszüntették a kommunista befolyás alatt állókat pedig felfejlesztették, majd amikor a befolyás alá vont szervezetek túlsúlyba kerültek hozzákezdtek a szétzillesztett intézmények fejlesztéséhez, amelyekbe baloldali kádereket delegáltak. A rendvédelem terén azonban a csendőrséget nem állították helyre, mivel a KOMINTERN még a háború előtt kinyilvánította, hogy a forradalom nyugatra exportálása esetén a csendőrségeket a polgári államhatalom leépítése során az elsők között kell felszámolni, mivel azok a polgári rend legszilárdabb támaszai.²⁵ A pártállami diktatúra modelljébe egyébként is a közvetlen központi irányítás alá tartozó egyszemélyes rendvédelmi testületet tartalmazó szisztéma fért bele.

Amikor tehát a magyar állami rendőrség fejlődéstörténeti tapasztalatai kerülnek terítékre a vizsgálat tárgyául egyértelműen a fővárosi rendőrség 1919 után pedig a Magyar Királyi Állami Rendőrség – melyet 1931-től átkereszteltek Magyar Királyi Rendőrségre – tapasztalataival indokolt elsősorban foglalkozni. A fiumei rendőrség és a határrendőrségek földrajzi, illetve szakmai lokációval működtek. A Magyar Királyi Csendőrség ugyan a mai rendőrség egyik elődje volt, azonban nem tartozott a rendőri szervezettípus körébe, ezért a csendőrséggel csupán érintőlegesen célszerű foglalkozni. A második világháború után átforgalmazott magyar rendőrség pedig – mint a pártállami diktatúra rendvédelmi testülete – aligha tarthat számot működési tapasztalatainak átvételére, bár a negatív tapasztalatok is hasznosak lehetnek.²⁶

Miután sikerült behatárolni a vizsgálat területét alapvetően a fővárosi rendőrségre, illetve a Magyar Királyi Állami Rendőrségre, majd a Magyar Királyi Rendőrségre, a következő kérdés az, hogy mely paraméterek vizsgálata célszerű.

Nyilvánvalóan azokra a vonásokra érdemes figyelmet fordítani, amelyek példamutatóak lehetnek napjaink számára.

Vizsgálatra érdemes ténynek tekintem, hogy:

- a céltestületek 80–90 % körüli büntetőfeladati mutatót produkáltak;
- a kiváló közbiztonságot 12 000 csendőr (vidéken) és 12 000 rendőr a (városokban) hozta létre;

- a testületek morális állapota magas volt, a személyi állományt a lakosság tisztelte.²⁷

Álláspontom szerint a jelzett eredmények létrejöttének több oka volt. Az okok közé sorolható a korabeli humánpolitika, a személyi állomány képzettségi helyzete, a rendvédelmi testületek társadalmi támogatottsága.

A korabeli humánpolitika

A polgári magyar állam nem biztosított a fegyveres testületek tagjai számára a közigazgatás más területein tevékenykedőkhöz képest kedvezőbb ellátást. A fegyveres szervezetek tagjainak az ellátási rendszere megegyezett az állam más területein foglalkoztatottakéval. Csupán annyi eltérés volt, hogy a fegyveres szolgálat veszélyességét és az átlagosnál erőteljesebb fizikai igénybevételét, valamint az egyenruha viselési kötelezettségét:

- testületi pótlékkal (**I. sz. melléklet**);
- nyugdíjkorhatár kedvezményel;
- ruhapénz juttatással honorálta.

Ahhoz, hogy érthető legyen a korabeli humán politika vonzó jellege, a kulcsterületek lényegének megismerése elengedhetetlen. A legfontosabb alapelv az volt, hogy **az állam kötelességét képezte az állami alkalmazottak számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosítása.**²⁸ Ezen elv azonban a központi államhatalom által foglalkoztatottakra volt érvényes. Az önkormányzatok önállóan oldották meg munkatársaik dotálását. Az önkormányzati ellátási rendszer azonban fokozatosan felzárkózott az állami szisztémához.²⁹

Az állami alkalmazottak részére a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételek biztosításának gerincét a *fizetés* alkotta. Az érettségét, vagy annál, magasabb állami iskolai végzettséget igénylő beosztásokat 11 fizetési osztályba sorolták. A legmagasabb a miniszterelnöki fizetés volt. A rendvédelmi és honvédelmi szervezetek tisztikarainak tagjai ebbe az úgynevezett állami (tisztviselői) fizetési rendszerbe tartoztak. A hadnagyok, illetve a hadnagyi rangnak megfelelő rendvédelmi testületi ranggal rendelkezők e fizetési rendszer alján kezdték el pályafutásukat a XI. fizetési osztályban. A rendvédelmi testületek vezető beosztásait betöltők pedig a V–IV. fizetési osztályokba tartoztak. A rendvédelmi testületek altisztjeinek önálló úgynevezett testületi fizetési rendszerei voltak, amelyeknek a felső sávjában megállapított összegek többé-kevésbé megegyeztek az állami (tisztviselői) fizetési rendszer alsó fizetési osztályaiban meghatározott összegekkel. A kezdő rendőr fizetése hozzávetőlegesen $\frac{1}{3}$ -a volt az altisztikar legmagasabb rendfokozatát viselő rendőr altisztekhez viszonyítva. A kezdő rendőr fizetése 120 pengő a legidősebb rendőr altiszteké pedig 340 pengő körüli volt. Hasonló volt a helyzet az állam más rendvédelmi testületeinél is. A karrierjük kezdetén álló, legalacsonyabb tisztikar rangfokozattal rendelkezők fizetése pedig ugyancsak mintegy $\frac{1}{3}$ -a volt az V–IV. fizetési osztályba tartozókéhoz képest. A kezdő rendőrtisztek 200 pengő körüli, míg a testületi vezetők 600–900 pengő körüli fizetéssel rendelkeztek. (**II. sz. melléklet**)

A 200 pengő körüli fizetés már alkalmas volt arra, hogy abból egy család – konszolidált polgári körülmények között – egy hónapig a kiadásait fedezze.

A fizetés az állami ellátási rendszer stabil eleme volt. A fizetéseket úgy kellett postázni, hogy azok az ország legtávolabbi pontjaira is a hónap elejére megérkezzenek. Amennyiben ezek a napok ünnepnapra estek a fizetésnek korábban kellett megérkeznie. Az nem fordulhatott elő, hogy egy állami alkalmazott azért nem tudta teljesíteni az aktuális fizetési kötelezettségét, mert az illetménye nem érkezett meg időben. A polgári magyar állam időszakában az állami alkalmazottak, fizetéséhez az összeget csökkentő módon a nagy gazdasági világválság időszakában nyúltak. Ekkor – átmeneti jelleggel – differenciált módon mérsékeltek a fizetéseket. Nevezetesen a hierarchia csúcsán állók illetményét 20 % körüli összeggel csökkentették. A hierarchián lefelé haladva az ideiglenes elvonás mértéke fokozatosan mérséklődött. A legkisebb fizetéssel rendelkezőknél pedig, már csupán néhány százalékos volt az elvonás.

Az állami ellátási rendszer azonban nem merült ki csupán a fizetésben. A tisztviselői fizetési osztályba soroltakat – családjuk létszámától és az általuk betöltött beosztástól függően – úgynevezett *lakbérpótlék* illette meg. Az ország területét – a lakások eltérő bérleti díjait figyelembe véve – lakbérővezetkekre osztották. Az övezeten belül állapították meg az eltérő színvonalú lakások lakbértámogatását. A lakbértámogatások összegét pedig úgy állapították meg, hogy az teljes egészében fedezze a család számára meghatározott nagyságú lakás bérleti díját. Az elvárt nagyságú és színvonalú lakásnál szerényebb körülmények között nem élhetett az állami alkalmazott és családja. Nagyobb városokban, ahol nagyobb létszámú állami alkalmazott dolgozott állami lakótelepeket is építettek. A lakótelepek lakásait az állami alkalmazottak bérelhették ki, általában a lakbérővezetke lakbér szintnél szerényebb bérleti

díjért. A különbözet pedig a család költségvetését gyarapította. Bűnügyileg fertőzött negyedekben állami alkalmazott nem bérelhetett lakást. **(III. sz. melléklet)**

A fegyveres testületek személyi állománya altiszti karjainak esetében az állam a lakhatást önálló lakás formájában a testületnél eltöltött 15–20 éves szolgálati viszonyhoz kötötte. Az alacsonyabb rangú, a fiatalabb korosztályhoz tartozó altisztek számára a testületi objektumokban kialakított laktanyaszerű elhelyezést nyújtó szállásokat biztosítottak. Ezeknek a szállásoknak a díja névleges volt ezért az igénybevételre jogosultak lakbér hozzájárulásban nem részesültek.³⁰

Az állami alkalmazottak ellátásának képezte részét a – kiskorú, illetve tanulmányaikat folytató gyermekek számától függő – *családi pótlék*. A pótlék összegét úgy állapították meg, hogy az valóban fedezte a gyermekekkel kapcsolatos kiadásokat. Független életvitelre alkalmatlan, beteg gyermekek után a családi pótlék nem szűnt meg a nagykorúsággal, illetve a tanulmányok befejezésével. Ilyen esetekben a pótlék a gyermek haláláig járt a gyám részére is.

Az állami alkalmazottak ellátásához tartozott, hogy valamennyien, illetve általuk a közvetlen hozzátartozóik (feleség, kiskorú gyermekek) is *egészségbiztosítással* rendelkeztek. A biztosítás díja pedig – a magasabb fizetést élvezők esetében – fizetésük egy százaléka, az alacsonyabb fizetéssel rendelkezőknél pedig 1,5 százaléka volt. Az egészségügyi ellátás az otthoni, illetve a kórházi kezelésre és a gyógyszerellátásra is kiterjedt. Azokat, akik betegségük miatt egy évig folyamatosan kiestek a munkavégzésből felülvizsgálatban részesítették. Amennyiben az orvosi konzílium nem látott esélyt arra, hogy a beteg visszanyerje munkaképességét az illetőt nyugdíjba helyezték. Akiknél a konzílium lehetségesnek találta a munkaképesség visszaállítását mindaddig kezelték, amíg az egészsége helyre nem állt. Amennyiben a kezelése elhúzódott, minden – kezeléssel eltöltött – év után konzílium vizsgálta felül a beteget. A szolgálati tevékenységgel kapcsolatosan elhunyt személyek özvegyei számára az özvegyi nyugdíjat – méltányossági alapon – úgy állapították meg, mintha a férj 100 százalékos nyugdíjban részesült volna. Azoknak az állami alkalmazottnak, akiknek a betegsége a szolgálat ellátásából fakadt és az orvosi konzílium nem látott esélyt arra, hogy a munkaképessége helyre álljon – méltányossági alapon – a nyugdíj maximumát állapították meg.

Az állami alkalmazottakról szóló gondoskodás részét képezte a *fizetett szabadság* is, amely az állam szolgálatában eltöltött évek számától és a betöltött beosztás szintjétől függően változott.

Az állami alkalmazottak – a szolgálati érdekből megvalósított költözködés esetében – jogosultak voltak *költözködési támogatásra*, amely lényegében a felmerült költségek fedezését jelentette.

Az állami alkalmazottak ellátásához tartozott, hogy őket és közvetlen családtagjaikat (feleség és kiskorú gyermekek) személyre szóló úgynevezett félárú igazolványokkal látták el, amely lehetővé tette, hogy az országos közlekedési vállalatoknál félárú menetjegyet válthassanak.³¹

Az állami alkalmazottak – közvetlen hozzátartozói körében beállt jelentősebb változások esetében (például haláleset, nősülés stb.) – jogosultak voltak *támogatás* igénybe vételére, amelynek a mértéke azonban nem haladhatta meg az egyhavi fizetésük összegét.

Az állam több-kevesebb sikerrel igyekezett távol tartani alkalmazottait a feslett életmódtól és az erkölcstelen hölgyek társaságától. A rendvédelmi testületek tagjainak menyasszonyainál környezettanulmányt végeztek. A testületi tagok abban az esetben kaphattak *nősülési engedélyt*, ha a környezettanulmány kedvező eredménnyel zárult. A környezettanulmány elkészítése során a menyasszony erkölcsös életmódjának vizsgálata mellett megvizsgálták családja bűnügyi helyzetét is. Bűnügyileg fertőzött családból származó menyasszony feleségül vételéhez nem adtak engedélyt. Amennyiben a vőlegény a nősülési engedély megtagadása ellenére mégis feleségül kívánta venni menyasszonyát a vőlegényt leszerelték. A rendvédelmi testületek állami (tisztviselei) fizetési osztályba sorolt tagjai, azaz a tisztek mindegyike kérhetett nősülési engedélyt. A testületi fizetési osztályokba soroltak azaz az altisztek esetében (a vizsgált időszakban a tiszthelyettes konkrét altiszti rangot jelentett) azonban központilag meghatározták, hogy az altisztek hány százaléka lehet nő. Ez az arány testületenként változott és 1867–1945-ig folyamatosan gyarapodott a nők javára. Hozzávetőlegesen az altisztek 20–30 százaléka nősülhetett. Az altisztek közül a leghosszabb szolgálati idővel rendelkezők kerülhettek be a nősülési kérelem benyújtására jogosultak körébe. Ez a mai szemmel rigorózus szabály takarékos működtetést biztosított, hiszen a nőtlenség elhelyezési költsége töredéke volt a nőkének, akik lakbérpótlékra voltak jogosultak. A személyi állomány döntő többségét alkotó altisztek nagyobbik része nem nősülhetett. Ez a ma már minden bizonnyal alkalmazhatatlan szabály, a takarékos működtetés mellett, lehetővé tette azt is, hogy az altiszti állomány többsége szükség esetén könnyen elérhető és bevethető legyen.

A nősülés sajátos elemét alkotta a kaució rendszere. Lényegében a kauciót is annak az alapelvnek a működtetése érdekében alkalmazták, amely szerint az államnak biztosítania kellett az alkalmazottai s közvetlen hozzátartozói számára a társadalmi állásukhoz méltó életvitelhez szükséges feltételeket. Ab-

ban az esetben azonban, ha a férj idő előtt elhalálozott a hátramaradottainak jóval kisebb összegből kellett fenntartaniuk magukat, mintha a családfő tovább dolgozott volna és elérte volna a nyugdíjmaximumot. Minél fiatalabb korban hunyt el a családfő, annál kevesebb jövedelem maradt utána. Ezt a jövedéki űrt volt hivatott pótolni a kaució. Ebből fakadóan minél fiatalabb korban nősült, annál magasabb kaucióval kellett a menyasszonynak rendelkeznie. A kaució azonban kiváltható volt. Abban az esetben ha a menyasszony olyan képzettséggel rendelkezett, amelynek gyakorlása esetén pótolhatta az elhunyt férj kieső jövedelmét, nem volt igényelhető kaució. A kaucióval egyenértékűnek tekintették továbbá azt is, ha az állami alkalmazott apósjelöltje elvállalta a szomorú esemény bekövetkezése esetén a leánya jövedelem kiegészítést, ha az apósjelölt stabil állandó jövedelmet tudott bizonyítani (pld.: állami nyugdíjat).

A személyi állomány ellátási feltételeit javította az úgynevezett lótápváltás, lótartási illetmény, istálló- és kocsiszínbér támogatás. A vizsgált időszakban – különösen a dualizmus alatt – Magyarországon a motorizáció még gyerekcipőben járt. A személygépkocsik szerepét a lovak és a fogatok töltötték be. A társadalmi álláshoz méltó életvitelhez egyes beosztások esetében hozzá tartozott a ló, illetve fogat tartása is. A lovasított altisztek lovai számára pedig a laktanyákban biztosítottak istállót, takarmányt stb.³²

Az állami alkalmazottak ellátási feltételei között, talán még a fizetésnél is nagyobb szerephez jutott a nyugdíj. Az állami alkalmazottak nyugdíjrendszere egységes volt. A fegyveres szolgálatot ellátók és a veszélyes munkahelynek minősülő munkakörökben dolgozók azonban – egymástól eltérő módon ugyan de – kedvezményekben részesültek a szolgálati idejük kiszámítása terén. A veszélyes munkakörökben tevékenykedők esetében nyolc hónap egy évnek számított. A fegyveres testületek tagjai esetében pedig a szolgálati idő első tíz évét 15 évnek számították.³³

A nyugdíjrendszer egyébként egységes volt. Tíz éves szolgálati viszonyal lehetett nyugdíjjogosultságot szerezni, amely a fizetés 40 százalékának megfelelő összegű nyugdíjat jelentett. Ezt követően minden szolgálati év a fizetés két százalékával megegyező nyugdíjemelkedést jelentett. 40 éves szolgálati viszony nyomán fizetése 100 százalékával vonulhatott nyugdíjba az állami alkalmazott. Alapszabály volt, hogy senki sem kaphatott magasabb nyugdíjat, mint a fizetése. Ezért tehát, ha valaki a nyugdíjba vonulás felső korhatára előtt – ami 65 év volt – már elérte a fizetésével megegyező összegű nyugdíjat nem maradhatott tovább szolgálatban. Ebben az esetben ha nem kérte nyugdíjazását kényszernyugdíjazták. Nagyon szűk körben és rendkívüli helyzetekben – mint amilyen például a terület visszacsatolások időszaka volt – miniszterelnöki engedéllyel nyílt lehetőség néhány fő átmeneti foglalkoztatására a nyugdíjasok köréből. 65 éves koron túl azonban senki sem maradhatott aktív, még akkor sem, ha nem érte el a nyugdíja fizetésének 100 százalékát.

Az állami alkalmazottaknak a társadalmi állásukhoz méltó életvitel feltételeihez való jogosultsága a nyugdíjba vonulással nem enyészett el. Ebből fakadóan a nyugdíjon kívül a nyugdíjast megillette a lakbértámogatás, az egészségügyi ellátás, amely rajta keresztül kiterjedt a feleségére és a kiskorú vagy tanulmányait folytató, illetve önálló életvitelre alkalmatlan gyermekeire is, a nyugdíjast és közvetlen családtagjait továbbá megillette a kedvezményes árú közlekedési lehetőség is.³⁴

Az állami alkalmazott munkaviszonyával nem csupán magának, hanem feleségének is megszerezte a nyugdíjjogosultságot, amennyiben korábban hunyt el, mint a felesége az özvegy férje nyugdíjának 65 százalékára volt jogosult özvegyi nyugdíjként, mindaddig, amíg újra férjhez nem ment.

Az állami alkalmazottak nyugdíjjogosultsága tőketeremtési lehetőséget is biztosított. A nyugdíjjogosultságot ugyanis – a feleség bejegyzésével – tőkére lehetett váltani. A tőke nagysága a nyugdíj összegétől függött. Kisebb nyugdíjak esetében a tőkekiváltás egy kis üzlet nyitásának a lehetőségét teremtette meg. Magasabb nyugdíj esetében azonban a tőke már alkalmas volt nagyobb vállalkozás beindítására is. A tőkére váltási lehetőség azonban nem volt automatikus. A nyugdíjas kérvénye nyomán megvizsgálták az üzleti terv életképességét, továbbá, hogy a rendelkezésre bocsátandó kezdőtőke elegendő-e a vállalkozás beindításához, valamint a vállalkozásból valószínűsíthető jövedelem eléri-e a nyugdíj összegét. Kedvező eredmények nyomán kerülhetett sor a nyugdíj tőkére váltására, amelyet azonban már semmilyen körülmények között sem lehetett visszafordítani, még akkor sem ha a vállalkozó csődbe ment.

A nyugdíjakat folyamatosan karban tartották, hogy a fizetési osztályok összegeinek rendezése alkalmával az újonnan kialakított összegekhez igazították a nyugdíjakat. A fizetés rendezések anyagi fedezetét már eleve úgy számolták ki, hogy abba a nyugdíjasokat is beszámították.³⁵

A polgári magyar állam időszakában 1868–1945 a rendvédelem terén tevékenykedők – az állam más területein foglalkoztatottakkal összhangban sokoldalú ellátásban részesültek, amely szilárd egzisztenciát teremtett. A rendvédelem terén szolgálatot teljesítők biztosak lehettek abban, hogy őket és

családtagjaikat térítésmentesen meggyógyítják, ha megbetegszenek. Fizetésük kiegyensúlyozott polgári életvitelt tett lehetővé családjuk számára. Biztosak lehettek abban, hogy szolgálati sérülésük, esetleg haláluk esetén visszamaradottaikról a gondoskodás nem szűnik meg. Halálukig, illetve özvegyük haláláig a család lakhatása biztosítva volt. Nyugdíjas korukban pedig a nyugdíjba vonulásuk idejére elért beosztás társadalmi tekintélyéhez méltó ellátásban részesültek.

Az állam tehát döntően nem a fizetés mértékével, hanem az egyéb juttatásokkal teremtett olyan helyzetet, hogy a társadalom javából válogathatta ki a munkatársakat. A gondoskodás összessége pedig olyan helyzetet teremtett, amely szinte kizárta az állami alkalmazottak korrumpálhatóságát. Az állam alkalmazottai és azok családtagjai számára olyan életviteli lehetőséget nyújtott, amely lehetővé tette a megélhetési gondoktól mentes életet. Az állami alkalmazottaknak lehetőségük nyílt figyelmüket a munkájukra és szakmai továbbképzésükre fordítani, amelynek pozitív következményei megmutatkoztak az állami szervezetek működésének szakmai színvonalában, végső soron az állampolgárokkal való foglalkozás szakszerűségében.

A nőszüléssel kapcsolatos rigorózus szabályoktól eltekintve, a korabeli szabályozás nem csupán megállja a helyét napjainkban, hanem példát is mutat a jövő számára.

A személyi állomány képesítési követelményrendszere és képzettsége

A testület személyi állományának tagjaival – figyelembe véve a korabeli társadalom iskolázottsági állapotát – magas képzettséget követeltek. Ez a képzettségi elvárás a két világháború közötti időben magasabb volt, mint a dualizmus időszakában, hiszen a társadalom iskolázottsági szintje is fejlődött. Az iskolai előképzettség igénye állománycsoportonként is változott, mivel a személyi állomány különböző állománycsoportba tartozó tagjai különböző tartalmú munkaköröket töltöttek be.

A testületbe történő felvételt fizikai, szellemi és erkölcsi színvonalhoz kötötték.

A *fizikai* követelmények közé tartozott az egészséges állapot, az ép testalkat, továbbá a dualizmus időszakában 165 cm a két világháború között pedig a 170 cm testmagasság. Mivel a fegyveres szolgálatot teljesítők minden időben fokozottabb fizikai igénybe vételnek voltak kitéve mint az állam civil alkalmazottai, ezért lényeges volt az egészségük. Az ép testalkat pedig az egyenruha viselés miatt volt fontos. Születési, vagy szerzett testi hibával rendelkezők nem viselhettek egyenruhát. A sérülteket felgyógyulásukig eltanácsolták az egyenruha viselésétől. A szolgálat során megrokkantak, illetve az időskorúak (nyugdíjasok) az egyenruhát – fizikális állapotuktól függő – megszorításokkal viselhették. Aki például bottal járt nem köthetett kardot stb.

Erkölcsei tekintetben a testületbe történő belépés előfeltétele a fedhetetlen előélet volt, a jelentkezők nem állhattak gondnokság alatt.

A testületbe történő felvétel *szellemi* követelményeit – ellentétben a fizikai és erkölcsi elvárásokkal – állománycsoportonként differenciálták. Az őrszemélyzethez (altisztek) az elemi iskolai végzettség, a detektívekhez és felügyelőkhez az érettségi, a fogalmazókhoz pedig, diploma – nevezetesen jogtudori oklevél – volt a belépés előfeltétele.

A rendőrségekhez jelentkezőket tehát már a felvételük során csoportosították az állami iskolai végzettségük függvényében. A testület személyi állománycsoportjai ugyanis a rendőri munka színterein megfelelően különültek el. A közrendvédelmi teendőket az őrszemélyzet látta el a rendőrfelügyelők irányításával. A bűnügyi munkát a detektívek végezték a detektív felügyelők irányításával. Az igazgatásrendészeti teendőket és a kapitányságok, valamint a szervezet irányítását a fogalmazók és a – fogalmazók köréből előlépő – tanácsosok látták el.

A véglegesítésüket megelőzően a jelentkezőknek úgynevezett *próbaidőt* – a rendőr őrszemélyzet esetében – illetve *gyakornoki időt* – a felügyelők és fogalmazók esetében – kellett letölteniük, amelyek az időtartama három év volt.

A tisztviselői kar, amelyhez tartozónak tekintették a rendvédelmi testületek tisztviselői karait is – őket a dualizmus időszakában még rendőr tisztviselőknak nevezték – képesítési követelményrendszerének gyökerei Mária Terézia uralkodásának idejére nyúlnak vissza. A HABSBURGOK igyekeztek sokszínű birodalmukban jól képzett és egységes szakértelemmel rendelkező munkájukat élethivatásként művelő hivatalnokokat alkalmazni, akik a helyi előkelőségektől függetlenül érvényesíthették egységes módon a birodalmi elvárásokat. A hivatásos hivatalnoki kar – a választott hivatalnokokhoz képest – jóval nagyobb mérvű gondoskodást igényelt. Ezt a rendszert vették át és fejlesztették tovább a Magyar Királyságban a kiegyezést követően.³⁶

A vizsgált időszakban a közigazgatási képesítést első ízben átfogó módon a dualizmusban szabályozták. A közigazgatási *tisztviselőket szakokba csoportosították* és a szakok számára különböző felsőoktatási intézmények diplomáit írták elő. Ilyen szakok voltak a közigazgatási tisztviselők, a tanárok és

tanítók, az orvosok, a műszaki alkalmazottak, a bányászati tisztviselők, az erdőtisztek, a levéltárosok, a postai tisztviselők, a számviteli tisztviselők és az egyéb szakon lévők. Ide tartoztak a telekkönyvi és zálogházi tisztviselők, a tengerészisztek, a rendvédelmi testületek tisztjei stb.³⁷

A magyar közigazgatás alkalmazottainak – és annak részeként a rendőr tisztek – képesítésének fejlesztése azonban nem torpant meg az állami iskolai előképzettség igényének a bevezetésével. Szükség volt arra is, hogy a közigazgatás leendő szakemberei – ne csupán a szakterületük tudományterületének ismereteit sajátítsák el egy felsőoktatási intézményben, hanem – az érintett tudományterület magyar közigazgatásban történő alkalmazásának a tapasztalataival is megismerkedjenek. Ezt szolgálta a gyakorlati közigazgatási vizsga amely általános- és szakvizsgából állt. Az állami fizetési osztályba sorolt állami alkalmazottaknak a gyakornoki idejük alatt – amely három év volt – kellett letenniük a gyakorlati közigazgatási szakvizsgát.³⁸

A rendőrség személyi állománya tekintetében a gyakornoki vizsga kötelezettsége alá tartoztak a detektívek, a detektív- és rendőrfelügyelők, valamint a fogalmazók.

A gyakorlati közigazgatási vizsga általános részében minden gyakornoknak a közigazgatás teljes területére kiterjedő általános ismeretekből kellett vizsgáznia. Ennek eredményes letétele nyomán kerülhetett sor a gyakorlati közigazgatási szakvizsga letételére. A vizsgázó – leendő hivatása figyelembe vételével – négyféle vizsga közül választhatott: 1. belügyi szakvizsgát, amely a miniszterelnök, belügyminiszter; 2. pénzügyi szakvizsgát, amely a pénzügyminiszter; 3. vallás- közoktatásügyi és nevelésigazgatási szakvizsgát, amely a vallás- és közoktatásügyi miniszter; végül pedig 4. közgazdasági és közlekedésügyi szakvizsgát, amely a földművelésügyi és kereskedelemügyi miniszter vezetése alatt álló minisztériumokban, illetőleg alájuk rendelt közigazgatási szervezeteknél a törvényben előírt elméleti minősítéshez kötött állásokban alkalmazott tisztviselők véglegesítéséhez volt szükséges.³⁹

Az elméleti minősítéshez kötött – állami (tisztviselői) fizetési osztályokba sorolt – rendőri állásokra aspirálók előképzettsége azonban eltérő volt. A fogalmazói karba aspirálók számára a gyakornoki idő kötetlenebb volt. Néhány útbaigazító előadástól eltekintve önállóan készültek fel a gyakorlati közigazgatási vizsga általános- és szakvizsgájára. A három éves gyakornoki idő során – az általános és a szakvizsga között, a leendő munkakörükhöz kapcsolódó beosztások teendőivel való ismerkedés mellett – lehetőségük nyílt hosszabb–rövidebb időt eltölteniük a leendő hivatásukhoz kapcsolódó tudományágakat művelő intézeteknél, tanszékeknél stb.

Az érettségi előképzettséghez kötött detektívek és rendőrfelügyelők belügyi szakvizsgájának tananyaga nem csupán a fogalmazóktól, de egymástól is eltért. Az általános- és a szakvizsgát tehát – eltérő tartalommal ugyan, de – ők is letették. Őket a vizsgákra tanfolyamokon készítették fel. A két szakvizsga között pedig a leendő hivatásukhoz kapcsolódó beosztásokat betöltő rendőrök mellett tevékenykedtek felelősség és hatáskör nélkül figyelve mentoraik tevékenységét.

Valamennyi gyakornok a gyakorlati közigazgatási vizsga szakvizsgájának eredményes letétele nyomán vált véglegesíthetővé a testületnél. Képzettségük birtokában – megfelelő szolgálati idő elteltével – előléptethetők voltak a rangjukhoz kapcsolódó állami (tisztviselői) fizetési osztályok fokozataiba.⁴⁰

Magasabb rangba kerülés (rendőrfőfelügyelő, detektív felügyelő és detektív főfelügyelő, valamint tanácsos) előfeltétele szakmai tanfolyam elvégzése volt. A rendőr főparancsnoki, rendőr kapitányi és rendőr főkapitányi munkakörökhöz kapcsolódó magasabb fizetési osztályokba pedig újabb minősítő vizsga letétele nyomán léphettek az eredményesen vizsgázók. A magasabb rendfokozat elérését, illetve beosztások betöltését lehetővé tevő tanfolyamokra általában tíz éves szolgálati idő után lehetett jelentkezni. Azok azonban, akiknek az állami iskolai végzettsége magasabb volt, mint amit az állománycsoportjuk számára előírtak, a várakozási idő felének a letelte után jelentkezhetnek a továbbképző tanfolyamokra. A továbbképző tanfolyamok időtartama az egy évet nem haladta meg.

A szakmai tanfolyamok és minősítő vizsgák eredményes letétele csupán lehetővé tette a magasabb beosztás betöltését és ahhoz kapcsolódó fizetési osztályba való bekerülést. Az előléptetésre, illetve kinevezésre azonban csak akkor kerülhetett sor, ha a magasabb beosztások egyikében üresedés keletkezett. A megüresedett beosztást kizárólag annak a személynek lehetett felajánlani, aki a testületnél a legrégebben szerezte meg a magasabb beosztáshoz szükséges képesítést, de – beosztás hiányában – az előbbre jutására nem kerülhetett sor. Amennyiben az illető nem fogadta el a beosztást – például lakóhelyétől távoli településen keletkezett üresedés és nem kívánt odaköltözni – az utána következő várazakónak kellett felajánlani a státuszt.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (fizetési) osztályokba soroltakhoz hasonló volt a helyzet az altisztek tekintetében. Az altiszteknél a gyakornoki időt próbaidőnek nevezték, melynek időtartama ugyancsak három év volt. Ez alatt az idő alatt kellett a próbaidős rendőrnek a rendőrtanfolyamot ered-

ményesen elvégeznie. A vizsgált időszakban a tanfolyam időtartama és az elsajátítandó tananyag fokozatosan gyarapodott. Ennek eredményeként hat hétről egy évre növekedett a tanfolyam időtartama. A tanfolyam eredményes elvégzése után láthatott el a próbaszolgálatos rendőr szolgálatot. A harmadik és végén – szolgálati előjárói kedvező véleményezése nyomán – kerülhetett sor a véglegesítésre. A rendőr altisztek az altiszti kar magasabb rendfokozatainak, illetve beosztásainak betöltésére újabb tanfolyam elvégzése nyomán váltak jogosulttá. A tanfolyamra jelentkezés előfeltétele a huzamos ideje (legalább tíz éve) kiválóan teljesített szolgálat volt. Illetve itt is előny élveztek azok, akik a magasabb rangcsoport számára előírt iskolai végzettséget (négy polgári, illetve annak megfelelő más tartalmú iskolai végzettség) megszerezték.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (tisztviselői) fizetési osztályra kiterjedően az úgynevezett *rangfokozati névjegyzékben* tartották számon, hogy ki és mikor milyen képesítést szerzett, milyen beosztást tölt be, valamint milyen beosztás betöltésére van képzettsége. A rangfokozati névjegyzék nyilvános és hozzáférhető volt. A rangfokozati névjegyzékben foglaltaktól a személyzeti munka végzése során nem lehetett eltekinteni. Az altisztek tekintetében városi rendőrségenként vezették a rangfokozati névjegyzék szerepét betöltő nyilvántartásokat.

Az elméleti minősítéshez kötött állami (tisztviselői osztályokba) kinevezésre azok a személyek kerülhettek, akik valamennyi feltételnek megfeleltek. A VI. és annál magasabb fizetési osztályba tartozókat (I–VI) az államfő nevezte ki, az alacsonyabb fizetési osztályba tartozókat pedig a kormányfő. A testületi fizetési osztályokba soroltakat az illetékes tárca minisztere nevezte ki, illetve a testület vezetője léptette elő.⁴¹

A vizsgált testületeknél az előmenetel kizárólagos lehetőségét a továbbképzés biztosította. Ez a rendszer mindenfajta protekcionizmust kizárt. A szervezet – valamennyi állománycsoportba tartozó – tagja számára egyértelmű volt, hogy a karrierje érdekében mikor és mit kell tennie. Az is nyilvánvaló volt, hogy mit érhet el pályája során, illetve a továbbképzési lehetőségek mellőzése esetén mire számíthat. A szervezet tagjai karrierjüket lényegében önmaguk alakíthatták. Alapvetően a szervezetbe történő belépés esetében kapott számottevő szerepet a parancsnoki vélemény a karrier alakulásának későbbi fázisaiban a parancsnoki szubjektívizmus másodlagos szerepet játszhatott csupán.

A minden tekintetben kiválóan felkészített személyi állomány lehetővé tette az egyéni felelősség elvének az alkalmazását. A testület tagjai erkölcsileg és anyagilag egyaránt személyesen feleltek a munkájukért, és a jogszabályokban foglaltaknak megvalósításáért feleltek. A parancsnokoknak ugyan joguk volt kisebb fegyelmi vétségekért kisebb büntetéseket kiszabni, azonban munkatársakat nem a főnökök választhatták meg, hanem a karrierívi automatizmusok érvényesültek. Az elbocsátás lehetősége sem a munkahelyi vezetőt illette meg. Az elbocsátásnak csak abban az esetben volt helye, ha bebizonyították az illető alkalmatlanságát vagy törvénysértő magatartását a bíróság előtt.

A testületek társadalmi támogatottsága

Mindenek előtt azt célszerű tisztázni, hogy jelen esetben mit értek társadalmi támogatottság alatt. E fogalomkörbe – a vizsgált téma kapcsán – két tényezőt tekintek lényegesnek, nevezetesen a szervezet tagjainak a tekintélyét, valamint az úgynevezett közhatósági tevékenységet folytatókat.

A közhatósági tevékenységet folytatók elsősorban a vidék rendvédelme terén voltak érzékelhetők. Igaz ugyan, hogy vidéken a rendet a csendőrség tartotta fenn,⁴² azonban a vidéki közbiztonság állapota erősen kihatott a városokra és viszont, valamint a vidék helyzetét azért is érdemes a civil támogatottság tekintetében megvizsgálni, mert napjainkban az egész ország területén a rendőrség hivatott a rend fenntartására.

Vidéken négy szakterületre kiterjedően alkalmaztak közhatósági jogkörrel felruházott személyeket. Az első ilyen csoportot a *gátőrök* alkották. A Magyar Királyságban a XVI. századig nyúlnak vissza a vízszabályozási törvények.⁴³ A vízgazdálkodás pedig sokkal régebbi múlttal rendelkezik. Vízszabályozással komolyabb eredményeket a XVIII. században értek el. A reformkori és a dualizmuskori folyamszabályozó munkálatok tették fel a koronát a magyarországi vízszabályozásra. A Tisza völgyében közel 4,5 millió, a Duna völgyében pedig mintegy 1,5 millió hektárnyi területet vontak művelés alá a folyamszabályozások nyomán. 1867–1930 között 600 millió korona értékben 6 249 km hosszúságú gát épült, amely 24 000 km² terület mezőgazdasági művelés alá vonását tette lehetővé.⁴⁴ A magyar társadalom egészét megmozgató, az állami forrásokat is jelentős mértékben felhasználó és hatalmas környezet átalakítást eredményező munkákra tekintettel logikus ezen építmények őrzése és védelme. 1871-ben külön törvényt hoztak a gátrendőrségről.⁴⁵ A gátak azoknak a földtulajdonosoknak a tulajdonában voltak, amely területeket a gátak védtek. A gátak és a gátőrség fenntartása ezen földtulajdonosok által létrehozott vízszabályozási társulatok kötelezettségét alkotta.⁴⁶ A gátőröket felfegyverezték.⁴⁷ A víz-

szabályozási társaságok gondozásába a XX. század elején 6 379 km hosszúságú gátrendszer tartozott. A trianoni békediktátum határai közé zsugorított Magyarországon a gátak hossza 3 882 km volt. Erre a gátrendszerre a dualizmus időszakában 3 896 fő, trianon után pedig 2 491 fő gátőr vigyázott.⁴⁸

A második csoportot az erdő- és vadőrök alkották. Az erdők óvása, gondozásának igénye és azoknak jogszabályokban történő megjelenítése a középkorig nyúlik vissza.⁴⁹ A kiegyezés idejére kialakult elméletet és gyakorlatot örökölték a korabeli erdészek. Ebből fakadóan a dualizmusban már komplex erdőtörvényt alkotott az országgyűlés, melyet a két világháború között továbbfejlesztettek.⁵⁰ Az erdők társadalmi fontosságára való tekintettel külön jogszabályban rendezték az erdőművelés szervezeti kereteit. Az erdőtulajdonosoknak úgynevezett üzemtervet kellett készíteni, melyet az erdőrendészeti illetékesekkel kellett jóváhagyni. Az életképtelen méretű erdőtulajdonosoknak pedig, erdőbirtokossági társulat formájában kellett erdőbirtokaikat kezelni. Jogszabályban rögzítették az erdőkíhágásokat és megteremtették az erdők magánúton történő őrzésének és védelmének a lehetőségét. Az erdőrendészeti teendők felügyeletére pedig, úgynevezett erdőrendészeti hatóságot hoztak létre.⁵¹ Az erdőtulajdonosok 3 000 holdanként voltak kötelesek erdőmérnököt alkalmazni. Őket az első világháború előtt erdőtiszteknek hívták. Az erdőmérnökök segédszemélyzetét képezték az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátók, azaz az erdőőrök és a vadászok. Egyes vidékeken erdőmesternek, lövőmesternek, vagy erdőkerülőnek is nevezték őket. Az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátókat 1 000 holdanként voltak kötelesek foglalkoztatni az erdőtulajdonosok. A történelmi Magyarországon 90 000 fő, a trianon utáni Magyarországon pedig 13 200 főnyi erdészeti segédszemélyzet teljesített szolgálatot. Az erdőtisztek és az erdőgazdasági segédszolgálatot ellátók lőfegyverrel rendelkeztek.⁵²

A harmadik csoportot a vasút- és távírda őrök alkották, akik a Magyar Királyi Államvasutak és a Magyar Királyi Posta alkalmazottai voltak. Mivel a postai távírdai vonalakat gazdasági megfontolásokból fakadóan a vasútvonalakra telepítették, így őrzésük és védelmük nem vált ketté. A vonalak őrzését a három-öt kilométerenként a helyszínrre telepített pályaőrök (bakterek) látták el.⁵³ A bakterek – a családjukkal egyetemben – a vasútvonalak mentén épített és a hozzá tartozó kis kertekkel rendelkező házakban laktak. A szó szoros értelmében folyamatosan szemmel tarthatták a rájuk bízott vonalszakaszt. A történelmi Magyarországon 22 117 km hosszú vasútvonalon 5 530 fő, míg a trianon utáni Magyarországon – a területvisszacsatolásokat megelőzően – 7 606 km hosszú vasútvonalon 1 902 fő teljesített pályaőri szolgálatot. A pályaőröket a dualizmus időszakában oldalfegyverrel (forgópisztollyal) is ellátták. A két világháború közötti időszakban azonban fegyvertelenek voltak. Valószínűleg a bakterházak között kiépített folyamatos telefon összeköttetés és a bakterházak viszonylagos közelsége indokolta a fegyvertelenséget.

A negyedik csoportot a mezőőrök alkották. A mezőőri szervezet a mezőrendőrségből nőtt ki. A mezőrendőrséget a XIX. század első felében állították fel a mezőgazdasági javak és termények védelme érdekében.⁵⁴ A polgári fejlődés nyomán kialakított új körülményekhez igazították a szervezetet a XIX. század végén.⁵⁵ A történelmi Magyarországon hozzávetőlegesen 15 000 fő, míg a trianon utáni Magyarországon mintegy 5 000 fő mezőőr teljesített szolgálatot. A mezőőrök lőfegyverrel rendelkeztek (**IV. sz. melléklet**)

A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek pókhálószerűen fedték le az ország lakatlan, illetve kevésbé lakott területeit. Az írástudatlanok számára is érthető szolgálati jelvényrel látták el őket, amely a rajta lévő számjegy alapján egyben az azonosításukra is szolgált. A közhatalosi feladatok ellátására kizárólag kellően felkészített személyt vettek fel. A felkészítés – az alaptevékenysége eredményes ellátását tartalmazó ismereteket felölelő – szaktanfolyam eredményes elvégzése jelentette. A tanfolyamokat állami felügyelettel valósították meg, a tananyagot is az illetékes szaktárca engedélyezte. A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek akkor kezdhették meg tevékenységüket, ha esküt tettek az állam képviselője, általában a területileg illetékes jegyző előtt. Az esküt tett személyeket nyilvántartásba vették. A közhatalosi személyek tehát nem állami, hanem magán, illetve – a mezőőrök esetében többnyire – önkormányzati alkalmazottak voltak. Az állam azonban részletesen előírta a foglalkoztató kötelezettségeit. A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek nyugdíjjogosultak és egészségbiztosítottak voltak. A közhatalosi személyek a rájuk bízott vagyonban kárt okozókat elfoghathatták tőlük zálogot vehettek, amelyet – többnyire szabálysértési eljárás keretében kiszabott – bírság kifizetése nyomán visszakapott a kárt okozó. A közhatalosi jogkört ellátók esetében nem csupán arról volt szó, hogy a szabálytalanságokat elkövetőket előállították, a nyomokat és eszközöket megóvták a rendvédelmi testületek tagjainak megérkezéséig. Folyamatos jelenlétük eleve bűncselekményt megelőző hatást fejtett ki. A rendvédelmi testületek számára pótolhatatlan volt az a helyismeret és információ, amelyet a közhatalosi jogkörrel felruházott személyek szükség esetén a rendelkezésükre bocsátottak.⁵⁶

A testületek társadalmi támogatottsága tekintetében megállapítható, hogy a vidék rendvédelméért – amely az ország területének és lakosságának döntő többségét alkotta a dualizmus és a két világháború közötti időszakban is – felelős Magyar Királyi Csendőrség 12 000 fős személyi állománya mellett a trianon utáni Magyarországon mintegy 22 593 fő, a dualizmus időszakában pedig, hozzávetőlegesen 113 426 fő közhatalosi jogkörrel felruházott személy vett részt a rend védelmében.⁵⁷

A közhatalosi jogkörrel felruházott személyek nem terhelték az állami költségvetést, mert őket magáncégek, illetve részben az önkormányzatok fizették. Az is igaz ugyan, hogy a közhatalosi jogkörrel felruházott személyek munkaköri feladatai sokkal szélesebbek voltak, mint a közrend megóvásában való részvétel. Ennek ellenére azonban létük a rendvédelem nélkülözhetetlen része volt. Nélkülük nem lehetett volna vidéken a rendet 12 000 fős rendvédelmi testülettel fenntartani.⁵⁸

Visszatérve tehát az alapkérdéshez, nevezetesen melyek voltak a vizsgált rendvédelmi testületek eredményének okai négy ok nevezhető meg.

- 1. A magasán képzett személyi állomány biztos egzisztenciával rendelkezett. Belátható, biztos és kiszámítható karrierívébe nem avatkozhattak bele a politikai, gazdasági és egyéb érdekek által vezérelt személyek. A karrierív szakmai tudás orientált volt. A testületen belüli viszonyok példamutató munkamorál kialakításához vezettek.

- 2. A testületek személyi állományának szociális juttatásai – kisebb eltérésekkel – alapvetően megegyeztek a közigazgatás más területein dolgozókéval. Ezek a viszonyok azonban lehetővé tették azt, hogy megélhetési gondok a rendvédelmi testületek tagjainak a figyelmét ne vonják el feladataik eredményes megoldásától. A képzettség és a testületben betöltött pozíció, valamint a juttatások szoros összhangban álltak. A képzés szakoktatás jellegű volt, amely egyrészt az állami iskolai végzettségre épített, másrészt pedig gyakorlatorientált tartalmat valósított meg.

- 3. A személyi állomány testületen belüli elosztása racionális volt abban a tekintetben, hogy a létszám öt százaléka tartozhatott a tiszt karba és az őrszemélyzeti állomány sokkal nagyobb volt mint a nyomozói. Ez tette lehetővé, hogy ne bűncselekményt követő, hanem bűnmegelőző jelleggel működjek e testületek.

- 4. A testület létszámát – elsősorban vidéki viszonylatban – jelentősen meghaladó erők segítették. Ezen erők erős állami felügyelettel, de civil finanszírozással rendkívül hatékonyan működtek közre a közrend megvédésében.

Nem véletlen, hogy mind a négy terület a személyi állománnyal kapcsolatos. A rendvédelemben ugyanis a személyek felkészültsége, tenni akarása a legfontosabb tényező. Természetesen a modern technika vívmányaira is szükség van, azonban a technika jól felkészült személyi állomány nélkül nem képes eredményt létrehozni. Nem lehet továbbá a rendet a jogszabályok alakításával sem olyan eredményesen befolyásolni, mint a rendfenntartó testületek személyi állományának felkészítésével, illetve a felkészítettség által megvalósuló bűnüldözési eredményességgel. A jogszabályok permanens változása többet árt, mint használ. Természetesen a jogszabályok megfontolt fejlesztésére szükség van, azonban a jogbiztonsághoz hozzá tartozik a jogszabályok nem túl gyakori változtatása is.

Véleményem szerint elődeink irígylésre méltó rendvédelmi eredményeinek nyitja egyértelműen a korabeli személyi állományban rejlik. Ilyen személyi állomány létrehozása sokkal nehezebb, időigényesebb és költségesebb feladat, mint a technika lecserélése, vagy új jogszabályok bevezetése. Álláspontom szerint átütő eredmény a humán politika, a személyi állomány képzése valamint a létszám testületen belüli racionális elosztása, illetve a közhatalosi jogkörrel felruházott segítők tevékenységének koordinált fejlesztése nyomán jöhet létre.

Ilyen értelemben a magyar rendvédelem jövője a múltja. Abban az esetben érhető el nemzeti rendvédelmünk által a két világháború közötti időszak, illetve a dualizmus kori büntetőrendvédelmi eredmények ha sikerül a vizsgált időszak személyi állományához hasonló színvonalú személyi állományt kialakítani, amelynek azonban a jelenlegi humán és képesítési körülményeknek a XX. század első felében elért színvonalra emelése az előfeltétele.

Álláspontom szerint a nemzeti rendvédelmi testületek abban az esetben működhetnek eredményesen, ha a testületi tagokat tisztelik a társadalom tagjai, a testületi tagok pedig büszkék hivatásukra. A tisztelet eléréséhez a kultúralt magatartáson és a lakosság érdekeit szem előtt tartó ügyintézésen keresztül vezet az út. Mindkettő előfeltétele a szakmai kvalifikáció és az a fajta szemlélet, amely nem ellenségesen, nem potenciális bűnelkövetőként tekint a társadalom tagjaira. A magyar nemzet szervezete a magyar állam. A magyar állam rendőrségének, pedig magyar nemzet tagjait kell szolgálniuk, beleértve a kisebbségeket is. Ez a fajta szemléletmód által vezérelt magatartás válthatja ki a populáció elismerését és támogatását.

Sokak számára talán elhanyagolhatónak tűnik, én azonban fontosnak tartom az egyenruhát viselő megjelenését is. A rend őrének megjelenésében is tekintélyt kellene sugároznia és a magyar jelleget tükröznie. Ezzel szemben a hazai rendvédelmi szervezetek szolgálati öltözékei nélkülözik a nemzeti motívumokat. Amennyiben a forma tükrözi a tartalmat a helyzet szomorú! Miért legyen büszke az a magyar rendőr az egyenruhájára amely az amerikai öltözet silány változata? Miért tisztelje és működjön együtt olyan rendőrrel a magyar állampolgár aki egy idegen hatalom ruházatának adaptációját, eklektikus változatát hordja?

Jegyzetek:

- ¹ RÉDEY
- ² PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története.* 25–39. p.
- ³ LAKY
- ⁴ ÖRY
- ⁵ DEÁK
- ⁶ CSIZMADIA: 31–64. p.
- ⁷ 1840/IX. tc.
- ⁸ 1881/III. tc.
- ⁹ 1894/XII. tc.
- ¹⁰ O'SVÁTH
- ¹¹ HESZTERA
- ¹² GALÁNTAI: 7–19. p.
- ¹³ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 53–67. p.
- ¹⁴ A fővárosi rendőrséget 1872-ben ideiglenesen, majd 1881-ben véglegesen államosították. (Közvetlenül a kormány felügyelete alá helyezték, a kormány pedig az irányítást a belügyi tárcán keresztül gyakorolta.) 1872/XXXVI. tc. ; 1881/XXI. tc.
- ¹⁵ BORBÉLY – KAPY
- ¹⁶ 1903/VIII. tc.
- ¹⁷ NAGY
- ¹⁸ 1916/XXXVII. tc.
- ¹⁹ CSAPÓ
- ²⁰ SZAKÁLY
- ²¹ TISZA
- ²² 5 047/1919. ME. r.
- ²³ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 136–171. p.
- ²⁴ 1 690/1945. ME. r. ; 1 700/1945. ME. r.
- ²⁵ KESERŰ
- ²⁶ ERNYES
- ²⁷ BORBÉLY – KAPY: op. cit. ; REKTOR
- ²⁸ PARÁDI József: *A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai.*
- ²⁹ CSIZMADIA: op.cit.
- ³⁰ V. ö. 2. sz. jegyzettel: 194–221. p.
- ³¹ Loc. cit.
- ³² Loc. cit.
- ³³ MÓCZÁR
- ³⁴ V. ö. 28. sz. jegyzettel
- ³⁵ Loc. cit.
- ³⁶ HAJDÚ
- ³⁷ MAGYARY ; 1883/I. tc.
- ³⁸ 1929/XXX. tc. ; 1933/XVI. tc.
- ³⁹ V. ö. 29. sz. jegyzettel: 460–461. p.
- ⁴⁰ EGYED: 78–88. p.
- ⁴¹ PANKA
- ⁴² CSAPÓ: op. cit. ; KAISER
- ⁴³ SCHMIDT
- ⁴⁴ IHRING: 385–391. p.
- ⁴⁵ 1871/XL. tc.
- ⁴⁶ 1871/XXXIX. tc.
- ⁴⁷ 34 021/1876. PÜM. r.
- ⁴⁸ PARÁDI Ákos: *A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945.*
- ⁴⁹ LESENYI
- ⁵⁰ 1879/XXXI. tc. ; 1935/IV. tc.
- ⁵¹ 1913/XVIII. tc.
- ⁵² PARÁDI Ákos: op. cit.
- ⁵³ HENCZ ; CSERMENDY – HORVÁTH
- ⁵⁴ 1840/IX. tc.
- ⁵⁵ 1894/XII. tc.
- ⁵⁶ PARÁDI Ákos: op. cit.
- ⁵⁷ Loc. cit.
- ⁵⁸ Loc. cit.

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK

- BORBÉLY – KAPY — BORBÉLY Zoltán – KAPY Rezső: *A 60 éves magyar rendőrség*. Budapest, 1942, Halász Irodalmi és Könyvterjesztő Vállalat.
- CSAPÓ — CSAPÓ Csaba: *A Magyar Királyi Csendőrség története 1881-1914*. Pécs, 1999, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány. /Pannon Könyvek./
- CSERMENDY – HORVÁTH — CSERMENDY László – HORVÁTH Ferenc: *125 éves a magyar közlekedési hatóság 1868-1993*. Budapest, 1993, Közlekedési Dokumentációs Rt.
- CSIZMADIA — CSIZMADIA Andor: *A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig*. Budapest, 1976, Akadémia.
- EGYED — EGYED István: *A közigazgatási képviselők képzése és képesítése*. Budapest, 1936,
- GALÁNTAI — GALÁNTAI József: *A Habsburg-monarchia alkonya. Osztrák-magyar dualizmus 1867-1918*. Budapest, 1985, Kossuth.
- HENCZ — HENCZ Lajos: *Posta és távbeszélő története*. Budapest, 1931, Merkantil.
- IHRING — IHRING Dénes: *A magyar vízszabályozás története*. Budapest, 1973, Országos Vízügyi Hivatal.
- KAISER — KAISER Ferenc: *A Magyar Királyi Csendőrség története a két világháború között*. Pécs, 2002, Pro Pannónia Kiadói Alapítvány /Pannónia Könyvek./
- LAKY — LAKY Imre: *Rendőrökről rendőröknek*. Budapest, 1926, Ráth Mór Könyvkiadó.
- LESENYI — LESENYI Ferenc: *A magyar erdőgazdaság története és mai helyzete*. Budapest, 1936, s. n.
- MÓCZÁR — MÓCZÁR Elemér: *A magyar állami tisztviselők nyugdíjazásának története és a nyugdíjtörvény magyarázata*. Budapest, 1903, Központi Községi Nyomda.
- O'SVÁTH — O'SVÁTH Pál: *Közbiztonságunk múltja és pandúr korom emlékei*. Budapest, 1905, s.n.
- PARÁDI József: *A magyar rendvédelem története*. — PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris.
- REKTOR — REKTOR Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland, Ohio, USA, 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat.
- SCHMIDT — SCHMIDT Elek: *A vízszabályozás fejlődése és jelen állása Magyarországon*. Budapest, 1929, Egyetem Nyomda.
- TISZA — TISZA Miksa: *Magyarország rendőrségeinek története*. Pécs, 1925, s.n.
- TANULMÁNYOK
- DEÁK — DEÁK Ágnes: Egy régi politikai rendszerváltás és az államrendőrség 1867. *Történelmi Szemle*, XLIX. évf. (2007) 3. sz. 351–372. p.
- ERNYES — ERNYES Mihály: A rendőrség újjászervezése Pécs-Baranyában 1946-1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VI. évf. (1996) 7. sz. 17–23. p. A tanulmány korábbi változata 1995. október 25-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háborúból diktatúrába.” című VII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- HAJDÚ — HAJDÚ Lajos: Az állami tisztségviselők minősítési rendszere II. József uralkodása idején. *Állam és Igazgatás*, XXIII. évf. (1973) 2. sz. 519–529. p.
- HESZTERA — HESZTERA Franz: A csendőrség parancsnoklási rendszere 1850-1993. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5. sz. 28–35. p. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Háború, forradalom, trianon.” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- MAGYARY — MAGYARY Zoltán: A közigazgatási tisztviselők gyakorlati szakképzésének problémája. In MÁRTONFFY Károly (szerk.): *Fejezetek a közjog és a közigazgatási jog köréből*. Budapest, 1932, s.n.
- NAGY — NAGY György: A magyar állami határrendőrség létrehozásának körülményei 1945-1949. *Határrendőrségi Tanulmányok*, (1999) 5. sz. 30–32. p.
- ÖRY — ÖRY Károly: A Maréchaussée-tól a Gendarmerie Nationale-ig. A francia csendőrség történeti előzményei. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, VII. évf. (1997) 8. sz. 75–77. p. A tanulmány korábbi változata 1996. október 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A napóleoni közbiztonsági őrtestület útja Párizstól — Itálián és Ausztrián keresztül – Budapestig.” című VIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PANKA — PANKA Károly: A köztisztviselők minősítésének fejlődése. *Közigazgatási Szemle*, I. évf. (1914) 1. sz. 254–260. p.
- PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. — PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Karhatalmi feladatok a bűn-

- megeőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata
- PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. — PARÁDI József: A magyar rendvédelem személyi állományának szociális viszonyai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIV. évf. (2008) 17. sz. 62–69. p. A tanulmány korábbi változata 2003. november 11-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A rendvédelem humán viszonyai.*” című XVII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata
- SZAKÁLY — SZAKÁLY Sándor: A Magyar Királyi Csendőrség, az első központosított magyar közbiztonsági őrtestület. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 51–58. p. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*A dualista Magyarország rendvédelme.*” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- CIKKEK
- RÉDEY — RÉDEY Miklós: Adalékok magyar rendőrség történetéhez. *Rendőrségi lapok*, II. évf. (1915)
- KÉZIRAT
- KESERŐ — KESERŐ István: *A határőrség megalakulása és tevékenysége a népi demokratikus forradalom időszakában.* Kandidátusi értekezés (MTA). Kézirat. Budapest, 1985.
- JOGSZABÁLYOK
- 1840/IX. tc. — 1840/IX. tc. a mezei rendőrségről.
- 1871/XXXIX. tc. — 1871/XXXIX. tc. a vízsabályozási társulatokról.
- 1871/XL. tc. — 1871/XL. tc. a gátrendőrségről.
- 1872/XXXVI. tc. — 1872/XXXVI. tc. Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről.
- 1879/XXXI. tc. — 1879/XXXI. tc. erdőtörvény
- 1881/III. tc. — 1881/III. tc. a közbiztonsági szolgálat szervezéséről.
- 1881/XXI. tc. — 1881/XXI. tc. Budapest fővárosi rendőrségről.
- 1883/I. tc. — 1883/I. tc. a köztisztviselők minősítéséről.
- 1894/XII. tc. — 1894/XII. tc. a mezőgazdaságról és a mezőrendőrségről.
- 1903/VIII. tc. — 1903/VIII. tc. a határrendőrségről.
- 1913/XVIII. tc. — 1913/XVIII. tc. az erdészeti igazgatásról.
- 1916/XXXVII. tc. — 1916/XXXVII. tc. a Fiumei Magyar Királyi Államrendőrségről.
- 1929/XXX. tc. — 1929/XXX. tc. a közigazgatás rendezéséről.
- 1933/XVI. tc. — 1933/XVI. tc. a közigazgatás rendezéséről szóló 1929/XXX. tc. módosításáról és kiegészítéséről.
- 1935/IV. — 1935/IV. tc. az erdőkről és a természetvédelemről.
- 34 021/1876. PÜM. r. — 34 021/1876. PÜM. r. a gátörök lőfegyvereinek adómentessége tárgyában.
- 5 047/1919. ME. r. — 5 047/1919. ME. r. a rendőrség államosításáról.
- 1 690/1945. ME. r. — 1 690/1945. ME. r. a csendőrség felosztatásáról és az államrendőrség megszervezéséről.
- 1 700/1945. ME. r. — 1 700/1945. ME. r. a Magyar Államrendőrség felállításáról.

Melléletek jegyzéke*I. sz. melléklet*

Rendőri és csendőri pótlékok. 97

II. sz. melléklet

Fizetési osztályok. 98

III. sz. melléklet

Lakbérpótlékok. 100

IV. sz. melléklet

A magyar rendvédelem civil szerveződésű segéderői 1867–1945. 101

Rendőri és csendőri pótlékok

Rang-osztály	Pótlék-fokozat	A rendőrségi pótdíj (havi) összege az állami rendőrség fogalmazói, felügyelői és orvosi szakába tartozó tisztviselők, továbbá a detektívtestület tagjai részére	A rendőrségi pótlék (havi) összege az állami rendőrség számvevőségi és kezelési tisztviselői részére	A csendőrségi pótdíj (havi) összege
II.				
III.				130
IV.	1. 2.	33,50 78		125
V.	1. 2.	67,50 79	36 36	120 115
VI.	1. 2. 3.	74 100,50 126	28 28 28	110 105
VII.	1. 2. 3.	152,50 147 164,50	24 24 24	100 95
VIII.	1. 2. 3.	178,50 166,50 148	20 20 20	90 85 80
IX.	1. 2. 3.	132 114 107,50	16 16 16	75 70 65
X.	1. 2. 3.	86 79,50 67	8 8 8	60
XI.	1. 2. 3.	49 40,50 37,50	8 8 8	55

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 323. p.

Fizetési osztályok

Rendfokozatok és címek			Rendőri			Vámhivatali		Pénzügyőri
Fizetési osztály	fokozat	összeg	fogalmazó	felügyelő	detektív	fogalmazó	felügyelő	felügyelők
I.		2785						
II.		1857						
III.		1308						
IV.	1. 2.	1054 956	r. főkapitány					
V.	1. 2.	804,50 707	r. főkapitány h.	r. főfelügyelő		központi vámigazgató		
VI.	1. 2. 3.	615,50 556,50 499	r. főtanácsos	r. felügyelő		vámszaki főtanácsos		pü. főfelügyelő
VII.	1. 2. 3.	443,50 404,50 365,50	r. tanácsos	r. felügyelő	detektív-főfelügyelő	vámszaki tanácsos	vámellenőrzési főfelügyelő	pü. felügyelő
VIII.	1. 2. 3.	327,50 305 288	r. kapitány	r. felügyelő	detektív-felügyelő	vámszaki ellenőr	vámellenőrzési felügyelő	pü. felügyelő
IX.	1. 2. 3.	260,50 243 226	r. fogalmazó	r. felügyelő	detektív	vámszaki főtiszt	vámellenőrzési főtiszt vámellenőr	pü. főbiztos
X.	1. 2. 3.	215 203,50 192,50	r. segédfogalmazó	r. felügyelő	detektív	vámszaki tiszt	vámellenőrzési tiszt vámellenőr	pü. biztos
XI.	1. 2. 3.	181 172 163				vámszaki tiszt	vámellenőr vámellenőrzési segédtiszt	pü. biztos
Gy.	D E	146 129	r. fogalmazógyakornok	r. felügyelőgyakornok	detektívgyakornok	vámszaki gyakornok	vámellenőrzési gyakornok	pü. gyakornok

A pénzügy szervezéséből adódóan, a megyénként szervezett vezetési szinten, a pénzügy igazgatóságokon dolgoztak a pénzügyi fogalmazók. A pénzügy igazgatóságokon belül ugyan el voltak határolva a munkakörök, azonban – mivel a pénzügyőrségnek a pénzügyigazgatással azonos vagy magasabb szintű önálló vezetési szervezete nem volt – a pénzügyőrség ügyeivel foglalkozó fogalmazók más, nem pénzügyőri hanem pénzügyi címetek viseltek.

osztály fokozat összeg			fogalmazó	felügyelő	szak	szak	szak	osztály	fokozat	összeg	utódszervek)
I.		2785						I.			tábornagy (csak háborúban elérhető rendfokozat)
II.		1857						II.		1308	vezérezredes
III.		1308						III.		1116,50	altábornagy / vezérfőkapitány
IV.	1. 2.	1054 956						IV.		956	vezérőrnagy / vezérkapitány
V.	1. 2.	804,50 707	büntetőintézeti igazgató				főorvos	V.	1. 2.	731 682	ezredes / főörzskapitány
VI.	1. 2. 3.	615,50 556,50 499	büntetőintézeti igazgató büntetőintézeti tanácsos	büntetőintézeti főtitkár fogházfelügyelő	számfőtanácsos		főorvos főállatorvos	VI.	1. 2.	507,50 428,50	alezredes / törzskapitány
VII.	1. 2. 3.	443,50 404,50 365,50	büntetőintézeti tanácsos büntetőintézeti főtitkár	(csak a VII. fizetési osztállyal bezáróan)	számtanácsos	segédhivatali főigazgató	orvos tanácsos állatorvos tanácsos	VII.	1. 2.	417 368	őrnagy / törzsalkapitány
VIII.	1. 2. 3.	327,50 305 288	büntetőintézeti főtitkár büntetőintézeti titkár	büntetőintézeti főtitkár (csak a IX. fizetési osztállyal bezáróan)	számvizsgáló	segédhivatali igazgató	orvos tanácsos állatorvos tanácsos	VIII.	1. 2. 3.	324,50 300 271	százados / kapitány
IX.	1. 2. 3.	260,50 243 226	büntetőintézeti titkár büntetőintézeti fogalmazó	osztállyal bezáróan) büntetőintézeti fogházfelügyelő	számmellenőr	segédhivatali főtitkár	állatorvos tanácsos orvos	IX.	1. 2. 3.	260 240 208,50	főhadnagy / főhajónagy
X.	1. 2. 3.	215 203,50 192,50	büntetőintézeti fogalmazó	büntetőint. őrpáncsnok büntetőintézeti tiszt	számintiszt	segédhivatali tiszt	orvos állatorvos	X.		198	hadnagy / hajónagy
XI.	1. 2. 3.	181 172 163	büntetőintézeti fogalmazó	(csak a X. és XI. fizetési osztályban)	számintiszt	hivatali segédintiszt	állatorvos	XI.		172	zászlós / folyami zászlós
Gy	D E	146 129	büntetőintézeti gyakornok	büntetőintézeti gyakornok	számgyakornok	segédhivatali gyakornok	orvos gyakornok állatorvos gyakornok				

A táblázatban feltüntetett adatok az 1940-es állapotot tükrözik, pengőben.

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 320–322. p.

Lakbérpótlékok

Rendfokozat	A lakáspénz havi összege											
	az I.		a II.		a III.		a IV.		az V.		a VI.	
	lakáspénzosztályba tartozó helyeken											
	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3	Legfeljebb 2	Legalább 3
családi pótlék élvezete esetén												
vezérezredes	236,51	261,89	212,90	235,67	189,21	209,45	165,52	183,31	141,91	157,09	118,22	130,94
altábornagy (és hasonrangú)	211,21	236,51	190,05	212,90	168,97	189,21	147,81	165,52	126,73	141,91	105,57	118,22
vezérőrnagy (és hasonrangú)	194,27	219,65	174,87	197,64	155,40	175,72	136,00	153,71	116,53	131,79	97,13	109,78
ezredes (és hasonrangú)	160,46	190,05	144,44	171,04	128,41	152,03	112,31	133,01	96,29	114,00	80,19	94,99
alezredes (és hasonrangú)	143,59	177,40	129,26	159,62	114,84	141,91	100,51	124,12	86,17	106,41	71,76	88,70
őrnagy (és hasonrangú)	126,73	143,59	114,00	129,26	101,35	114,84	88,70	100,51	75,97	86,16	63,32	71,76
százados (és hasonrangú)	101,35	126,73	91,23	114,00	81,03	101,35	70,91	88,70	60,79	75,97	50,67	63,32
főhadnagy (és hasonrangú)	75,97	92,92	68,38	83,56	60,79	74,29	53,20	65,01	45,61	55,73	37,95	46,46
hadnagy, zászlós (és hasonrangú)	67,54	75,97	60,79	68,38	54,05	60,79	47,31	53,20	40,48	45,61	33,73	37,95

A táblázatban feltüntetett adatok az 1935–1945 közötti időszak állapotát tükrözik, pengőben.

Forrás: PARÁDI József et al. (szerk.): *A magyar rendvédelem története*. Budapest, 1996², Osiris, 335. p.

A magyar rendvédelem civil szerveződésű segéderői 1867–1945

„Szervezetek”	Dualizmus	Két háború között	Megjegyzés
Gátőrök	3 896 fő	2 491 fő	Lőfegyverrel
Erdő- és vadőrök	90 000 fő	13 200 fő	Lőfegyverrel
Vasút- és távírdaőrök	5 530 fő	1 902 fő	A dualizmus korában lőfegyverrel, később fegyver nélkül
Meőőrök	15 000 fő	5 000 fő	Lőfegyverrel
Összesen	113 426 fő	22 593 fő	

Forrás: PARÁDI Ákos: A magyar rendvédelem civil szerveződései 1867–1945. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XV. évf. (2008) 18. sz. 64–87. p. A tanulmány korábbi változata 2004. október 13-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „*Karhatalmi feladatok a bűnmegelőzés és a békefenntartás szolgálatában Európában a XIX-XX. században.*” című XVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata